

Ferdinandy György

Más

Egyszer már megírtam Kagylócska történetét. Azt, hogy ez az arckép mennyire elnagyolt, csak most veszem észre. Az a könyv, a Kagylócska, négy részből áll. Az utolsót szívesen átírnám. De átírni utólag semmit se lehet. Ezért írom most ezeket a kiegészítő jegyzeteket.

Barátom, Sz. Gyuzsi sütötte el a viccet. Szakállas sztori, valaha ismerte Pest-Budán minden iskolásgyerek. Egy öregember megáll pisilni az utcán.

– Ejnye, bácsi! – dorgálja meg a rendőr. – Nem látja, hogy alig húsz lépés ide a vécé?

– Jaj, édes fiam! – sóhajtja az öreg. – Mikor volt az, amikor én olyan messzire tudtam vizelni!

Mi, jelenlévők udvariasan mosolyogtunk. A Gyuzsi viccei!

– Micsoda disznóság! – csattant fel kint a kapuban a feleségem. – És ezen te nevensz?! Nem értette – nem is hitt el –, hogy ez az utcai szóváltás nálunk, az Óvilágban, mindennapos lehet. Velem is előfordul, vonogattam a vállam.

– Hát, Floridában meg ne próbáld! – sziszegett. Hogy miért? Hát mert ez itt föderális vétség! Szigorúan büntetik.

Az még csak hagyján, hogy szövetségi. De ő maga sem állt sokáig szóba velem.

– Ne nyúlj hozzám! – kiabálta még másnap is. Nem fért a fejébe, hogy én szükség esetén – ne adj isten – utcán is vizelek.

Mindez egy több évtizedes békés házasság után. Ennyi. Akkor jöttem rá, hogy mi ketten mennyire mások vagyunk.

Ezzel kezdeném a másságról szóló jegyzetemet.

*

Más korosztály, más kultúrkör, más kontinens. Soroljam-e? Az, hogy más korosztály, nem sokat nyom a latban. Tizenöt-tizenhat év úgyszólván lényegtelen. Hogy más világrészekről érkezünk? Nevetséges. Mindenki valahonnan érkezett.

Egy alkalommal asszonykám horoszkópja is a kezembe akadt. Kíváncsi, független, tervező, állt róla itt. Hát az igaz, hogy én nem így határoznám meg magam. De a magam meghatározását már nem olvastam el.

Van aztán a nyelv. Hogy idegen nyelven próbálunk egymással szót érteni. Ma már ez sem akadály. Fél évszázad házasság után egyre ritkábban váltanak egymással szót az öregek. Én ráadásul sokáig azt hittem, hogy hibátlanul beszélem az idegen, a tanult nyelveket.

Rossz persze, hogy nőm – aki sokáig fordítóm volt – már nem gondolja a spanyol nyelvű szövegeimet. De ezt ma már szóvá sem teszem. Ha egyszer felfedeznek, úgyszólván lefordítanak. Ha meg nem, annyi baj legyen! Az anyanyelvemmel is jól megvagyok.

Ennyit a nyelvről. Ami elvlaszt. Amiről azt hittem, összeköt. Máshol kell keresnem – de kell-e – a kettőnk közötti különbségeket. Talán azzal, hogy Amerika számomra

végső soron mégiscsak idegen. Csak most veszem észre, hogy asszonyom számára nem az. Erről kellene szólnon ez a kiegészítés.

*

Apránként megismertem Kagylócska környezetét. Köztük, velük éltem. Az évek múltával ők lettek a családom... és csak fájdalmas, távoli emlék az otthoniak.

Végül is azonos volt a sorsunk. Száműzöttek voltak ők is, és itt, az Államokban kezdtek ők is új életet. Összetartottak, és engem is befogadtak. Számomra ma is ők jelentik az Egyesült Államokat. Barátaim lettek köztük, mint Hilario, a spanyol, aki úgy, mint én, feleségül vett egy családtagot.

Kagylócska egyre többet mesélt. Lassan, lépésről lépésre felfedeztem a múltját. Édesapját, akit nem ismerhettem, és akit mindenkinél jobban szeretett. Elmondta, Leslie Caronnak becézték őt a családban. Őrzünk egy képet kislánykorából, amiről ma sem tudom, hogy ki néz rám: ő vagy Leslie Caron.

*

Miért írtam róla mégis, hogy elviselhetetlen? Felsorolom. Feleségem, a trópusi lányka, élvezte, szerette a havat. A hideget. Vele – úgy éreztem – jégsekrényben élek. Számára mindig meleg van, ha süt a nap.

Aztán az angol, mert be akart illeszkedni, minden áron. Azt, hogy én megelégedtem a spanyollal, soha nem értette meg. Mint ahogy én sem, hogy egymás között szüntelenül csak pénzről beszélnek az amerikaiak.

Mindegy, no. Megszoktam ezt is. Nőm fűti a budai kertet. Amint kellemesebb odabent a levegő, szélesre tárja az ablakokat. És közben egyre nagyobb lakásokról álmodozik. Az, hogy én itt, Budán születtem, és nemzedékek óta itt él a családom, számára nem jelent sokat.

Soha nem fogok a listám végére érni. Pedig két dolog még hátra van. Egy. Kagylócskáéknál nem éltek háziállatok. Egy kicsit undorodott tőlük. Azt képzelte, hogy a macskáim csak enni járnak haza. Nem igénylik a szeretetet. Választanom kellett közöttük és a cicáim között.

A másik. Nem értette, hogy az írás számomra munka. Ebből élek. Sokáig azt képzelte, hogy most már befejeztem, amikor leadtam egy kéziratomat. Nem tartotta tiszteletben a mesterségemet.

*

Hosszú évekig úgy éreztem, hogy ezek a hibák így együtt elviselhetetlenek. Időbe került, mire elültek ezek a panaszok. Ebben nagy segítségemre voltak a többiek. Otthoni családom megszerette a feleségemet. Az évek során kettőnk között egyre inkább ő lett a fontosabb. Hamarosan már ő tartotta össze a családot. A gyerekeket és az unokáimat. Ő nem felejtette el a születésnapokat. Amire nem volt képes a francia asszony, magára vállalta: a kismama szerepét. Összehozta, amit szétzilált első feleségem. Neki köszönhetem, hogy évről évre magam körül láthatom öt világrészen élő népes családomat.

Valami azonban még hátra van. A kismamából az évek során ápolónő lett. Mert jöttek a műtétek, a nyavalyák, egyik a másik után, ő pedig türelmesen ápolta és gondozta.

A háztartást már régen ő vezette, és most ez is. A számlák, a betegbiztosítások. Ehhez jöttek egy már-már magatehetetlen férj apró-cseprő dolgai. Reggel a lábmaszszás, a mosdatás. Aztán a gyógyszerek, a fájdalomcsillapító. Végül, dél felé a reggeli.

Bevásárolni a COVID miatt már régen senki se jár. Az áruházak házhoz szállítják a legszükségesebbeket. Ezt be kell cipelni a kapuból, és én még ebben sem segíthetek.

Hát igen, asszonykám nem így képzelte el az életünket negyven év után. Minden megváltozott körülöttünk. Ő is. Még a macskáimat is megszerette, mióta ő ad enni nekik.

Ez az, amit a Kagylócskáról szóló könyv végén még el kellett volna mondanom. Így már igaz, hogy ami itt áll, egy szerelem története. A szeretet a szó, ami a régi könyvből hiányzik. És ami most betölti az életemet.

Amerikanizmusaim

EGY INTERJÚ ELÉ

Mint legtöbb pályatársamnak, van nekem is egy könyvespolcom és egy íróasztalom. Egy dolgozószobám. A hely, ahol kérdezgethetek, és ahol a kérdésekre legjobb tudásom szerint válaszolhatok.

Az ám, de hol? Tízezer kilométerre tőlem, a pocsolya túoldalán? A hely, ahová már egy hosszú éve nem jutok haza? És ha tovább tart ez a kényszerű karantén, előbb-utóbb nem is fogok...

Itt az Újvilágban csak az emlékeim vannak velem. Halványan, hiányosan. Nem vagyok mai gyerek. Értem én, hogy is ne érteném, hogy a nyugati magyar irodalom termése csak most kerül feldolgozásra. Még idejében, ha hazatelepült pályatársaim életművére gondolok. De én itt mit tudnék ebben segíteni? Mi okosat, értelmeset tudnék mondani, miközben torkomon ül, fojtogat a zárhelyiszony?! Ráadásul, magyar felkérésre és amerikai publikációra. A felhívásban ugyanis [zárójelben] ez is benne van...

*

Szégyen-gyalázat, de én még Jászberényi Sándor könyveit sem ismerem. Márpedig ő kért fel a Petőfi Irodalmi Ügynökség megbízásából, hogy ismertessem – mit is? – az amerikai kultúra hatását életmódomra, életművemre, miközben a francia, szigetországi és magyar életemet is említenem kellene. Világosabban arra kíváncsi: vannak-e bennem amerikanizmusok. Még ha ezt a kifejezést nem is ismerem.

Kedves írókollégám felkér arra is, hogy ha vannak, soroljam fel meghatározó amerikai emlékeimet és anekdotáimat. Végül is harminchat évig tanítottam tengetentűli egyetemeken, ismernem kell a tanárokat és diákokat.

Befejezésül, hasznos lenne, ha csatolnék anyagomhoz egy minél gazdagabb képcsomagot. Félévszázados, fekete-fehér fényképeket.

*

Hát egy ilyen felszólításra nem először válaszolok. Amerikai egyetemem segítségével írtam meg a disszertációm is.

Kezdjük azzal, hogy jelenleg hazámtól közel tízezer kilométerre élek, spanyol nyelvterületen. Ami – a sors szeszélye – az Egyesült Államokhoz tartozik. Nem tanultam meg angolul, ma sem tudom, csak az állampolgársághoz szükséges tőmondatokat. Fent, a kontinens többi részén ritkán jártam. A gyarmatosítás ellensége maradtam itt, az Újvilágban is, 1956 forradalma után. Öntudatra, önbizalomra neveltem Puerto Rico-i tanítványaimat.

Az északiakból természetesen sok minden rám ragadt. A tolerancia, ezzel kellett volna kezdenem. Az, hogy a spanyol nyelvű oktatás egyetememen száz év után is fennmaradt.

Magánszorgalomból nem olvastam, csak szépirodalmat. Mark Twaint, Hemingwayt, Salinger, Steinbecket. Ezeket is csak magyar fordításban, természetesen.

Az én olvasmányaim latinok voltak. Ciro Alegria, Gabriel García Márquez. És a Puerto Rico-i irodalom gyöngyszemei: Luis Palés Matos, René Marqués, az idősebbek és a pályakezdő fiatalok.

Személyesen csak azokat ismertem, akik velem tanítottak. Akikkel ideig-óráig egy szobában javígtattuk a dolgozatokat. A dél-amerikaiak, mint Vargas Llosa vagy Ernesto Cardenal, akik csak azért hívták meg hozzánk magukat, hogy dollárokkal pumpálják fel a sovány erszényüket. Tőlünk nehéz lett volna mást ellesni, mint megalkuvást. Azt, hogy egy karrier vagy egy ideál érdekében mi mindenre képesek.

A barátaim azok közül kerültek ki, akik mellettem éltek le az életüket. Akik itt fejezték be, velem, tanári pályafutásukat. Mint a német Manfred Kerkhoff, vagy a történész, Szászdi Ádám. Róla szégyenszemre az Óhazában nem is tudunk. Könyvei Rio Piedras könyvtárában porosodnak. Soroljam tovább?

*

Azt mondtam, spanyol lett a harmadik nyelvem a Szigeten, a magyar és a francia után. A legfontosabb azonban még hátra van. Az, hogy én tudtam már, Párizs megtanított rá, hogy idegen környezetben a tanult nyelv megkopik. Csak az anyanyelvemen mondhatok ki bármi lényegeset. Magyar író csak így maradhatok.

Így hát – a spanyollal egyidőben – elkezdtem magyarul tanulni. Keményen, következetesen. Előfizettem a Szabad Európa kiadványaira, hétről hétre kézhez kaptam az új magyar könyveket. Örkényt és Csuskát – mindent olvastam.

Így aztán lassan már Dél-Amerikára sem futotta az időmből. Latin szerzőktől sem olvastam csak a legszükségesebbeket. Az amerikaiakat csak utánuk, de azért csak a párizsi barátok után. Nem „amerikanizálódtam” tehát. Ilyesmiről szó sem lehetett.

*

Hogy mit ismertem meg az Egyesült Államokból? Hát a repülőtereket. Meg a magyar egyesületeket. Azt, hogy a vámon „welcome home”-mal üdvözölnek Európából jövőt.

Mert itt, Floridában is spanyol közegben élek. Bevándorlók között, akik bőszen tanulnak angolul. És nem értik, hogy én, az állampolgár, miért nem ugyanezt teszem.

Nem lettem hűtlen a múlthoz. Több író t lefordítottam magyarra, és átültettem spanyolra nem egy magyar szöveget. Szabadidőmben pedig buzgón jártam a magyar egyesületeket. A Kossuth Klubot Floridában, Bostont, a keleti part nagyvárosait. Chicagóban kiadóm működött, a Framo Publishing, magyarul, természetesen. Biztattam, lelkesítettem az amerikai magyarokat. Ez is feladata volt egy magyar írónak.

Nem álltam át az angol nyelvű írásra. Nem lettem amerikai író. És az idő engem igazolt. Nyelvváltó pályatársaim ritkán törtek be egy nyugati irodalomba.

Megkockáztatom: még Kestler Artur vagy Mikes György sem érte el Angliában, vagy Békessy János Svájcban, amire anyanyelvi környezetben számíthatott. A sokszáz kísérletező pedig számunkra ma is ismeretlen. A nyugati magyar prózának Márain kívül két ismert írója van itthon: Sárközi Máttyás és Fejtő Ferenc.

De hát, mivel is kezdtük ezt az eszmefuttatást? Az amerikai kultúra hatásaival? És hogy meghatározó emlékek és anekdoták?

Amerikában a bevándorlásnak manapság rossz sajtója van. Nem árt felsorolni a hozzám hasonló sikeres amerikaiakat. Akiknek házat és hazát, munkát és sikert hozott az Egyesült Államok. Egyszóval, akik elvitték a nagyvilágba a hírt: nem *dream* az amerikai álmom! Nyitott és vendégszerető az Államok. Nemcsak kerítések és falak vannak itt.

Mindez így igaz. Rajta hát, jóhiszemű európaiak! Közös munkánkhoz én is hozzáteszem „amerikanizmusaimat”!

Gömöri György

Második karantén-napló

1.

Amerikában Kamala Harris lett a több milliós többséggel és 306 elektori szavazattal megválasztott Joe Biden alelnöke, ezért különösen aktuálisnak érzem azt a filmet, amit nemrég láttam az angol televízióban. Ez egy 2016-ban Amerikában kiadott könyvön alapul, aminek a címe „Hidden Figures” – ez fordítható „Rejtett számok”-nak vagy „Rejtett alakok”-nak, s lényegében három fiatal afro-amerikai – fekete – nő története a múlt század hatvanas éveiben. Amikor a szovjet űrkutatás jelentős sikert ért el Jurij Gagarin fellövésével az űrbe, több amerikai kutatóközpont teljes gőzzel kezdett dolgozni, hogy utolérjék hidegháborús riválisukat. Köztük a legfontosabb a virginiai Langley Research Center volt, ahol számos matematikus végzettségű fekete lányt és asszonyt alkalmaztak, ők képezték a „rejtett alakok” csoportját, akik tudásukkal, még a szuperkomputerek beállítása előtt, jelentősen hozzájárultak az amerikai űrkutatás megalapozásához. A filmet Theodore Melfi rendezte, és bár fiktív alakokat, illetve helyzeteket is ábrázolt, valóság-hűsége messze felülmúlja a hasonló dokufikciós filmeket.

Három, különleges képességű fekete nő áll a film központjában, közülük a leg-híresebb Katherine G. Johnson, akinek számításai az űrrepülő John Glenn jobban